

Motion till riksdagen

1989/90:So512

av Per Gahrton och Anita Stenberg (båda mp)

Åtgärder mot cancerexplosionen

Vid en mäsä om kost och cancer i april 1989 presenterades nya chockfakta om cancerutvecklingen: VARANNAN FÅR CANCER (DN 7/4-89). Professor Jerzy Einhorn citeras enligt följande:

- Hittills har vi räknat med att var tredje nu levande svensk och vartannat barn som föds riskerar att utveckla cancer under sin livstid. Den allra senaste statistiken visar dock att utvecklingen går snabbare än vi trott och att väsentligt fler kommer att drabbas om vi inget gör för att ändra våra levnadsvanor.

Enligt de nya uppgifterna upptäcks 40 000 nya cancerfall varje år, en fördubbling på 25 år. År 2000 räknar man med 50 000 nya fall per år, år 2050 med 80 000!

I artikeln påpekas att "mellan 70 och 80 % av all cancer anses bero på miljöfaktorer". Det betyder att största delen av canceren i princip är möjlig att förebygga. Ändå pågår alltså en ökning av antalet fall! Och den ökningen beräknas fortsätta i accelererande takt! Vad beror det på?

Redan i början av 80-talet varnade en tysk journalist för följderna av en cancerpolitik som enbart inriktar sig på att behandla dem som redan drabbats. (Christian Bachmann: Die Krebsmafia. Intrigen und Millionengeschäfte mit einer Krankheit, Vorwort von Frederic Vester, Editions Tomek, Monaco 1981.)

I Västtyskland dog 1955 95 000, 1975 150 000, utan att befolkningen i motsvarande grad hade ökat. Cancervården genom "stål, strålning och kemoterapi" är "en av de största bankrutter vår medicinska forskning kan uppvisa" menade Bachmann och hävdade att man försummar miljöskydd och förebyggande insatser och motarbetar lovande men okonventionella metoder när det gäller behandling.

Ansatsen vid behandling får inte bara vara lokal, utan måste utgöras av en kombination av livsstil, kosthåll, immunförsvar, psykisk avspänning, understödsterapi osv. Patienterna är rädda, vilket sannolikt är huvudorsaken till att det dröjt så länge tills "det bildades en grön opposition när det gäller cancerbekämpning". Patienterna står ut med behandlingar som invalidiserar dem i tron att de skall bli botade, ja de godtar till och med att utgöra försökskaniner, trots att det ofta är hopplöst, hävdar Bachmann och jämför med USA:s fäfänga försök att i Vietnam med massiva insatser komma åt guerillacellerna; i stället skadades och dödades på kuppen större delen av den

”friska” befolkningen som man skulle rädda: samma sorts ”Vietnamkrig” sker genom mycken cancerbehandling. Dessutom: liksom rustningsindustrin tjänade på kriget, finns det grupper som tjänar på cancerbehandling genom stål, strålning och kemi. Liknande analyser gjordes ungefär samtidigt i USA. Califanorapporten (1978) angav att enbart asbest skulle orsaka 2 miljoner cancerfall i USA under 30 år och att yrkesrelaterad cancer uppgår till 20 % av alla fall. I boken ”The politics of cancer” utpekade Samuel Epstein industriutsläpp, läkemedel, livsmedelstillsatser som främsta cancerorsaker, förutom arbetsmiljöer och rökning.

En amerikansk barnläkare, Ronald J Glasser, skrev i sin bok ”Slaget om miljön” (utgiven också på svenska): ”Cancer är moderna tiders pest. De två decennier som återstår av detta århundrade kommer inte att präglas av nya triumfer i cancerbehandlingen, de kommer att gå till historien som miljösjukdomarnas era”.

Glasser hävdade att den mesta cancer skulle kunna förebyggas, men att det inte sker p.g.a. ekonomiska och politiska intressen, som håller emot. Både tobaks- och kemiindustrin skulle ha mycket att förlora på en effektiv cancerprevention. Glasser skriver: ”Som barnläkare oroade vi oss förr över att barnen föddes in i en värld av bakterier och virus. Nu oroar vi oss för att de skall växa upp i ett hav av kemikalier”.

Glasser varnade för en ökning av cancerfrekvensen. Hans bok väckte ingen uppmärksamhet när den kom ut i Sverige. Delvis kan det ha berott på ett förord av en göteborgsläkare som tog udden av budskapet genom att försäkra att vi inte alls är utsatta för cancerepidemi.

Samtidigt satt den statliga cancerkommittén och arbetade. Den kom 1984 med sitt betänkande (SOU 1984:67) som i sak var lika skrämmande som Glassers larmsignaler; men inte heller denna digra rapport från landets samlade cancerexperter väckte någon offentlig uppmärksamhet.

Cancerkommitténs övergripande bedömning lyder: ”Mycket tyder på att de flesta cancerfall för sin uppkomst är beroende av miljön, varvid man med miljön avser människans levnadsförhållanden i vid mening såsom matvanor, infektionssjukdomar, sexualvanor, reproduktionsmönster, njutningsmedel som tobak och alkohol, solljus och joniserande strålning, läkemedel och cancerframkallande agentier i allmänmiljön och på arbetsplatser.”

Cancerkommittén beräknade att 10 000 cancerfall om året i Sverige orsakas av maten, 5 500 av tobaken, medan faktorer som radon, luftföroreningar, arbetsmiljö m.m. kan tillskrivas några hundra fall per år. Siffrorna är givetvis osäkra och ”förklarar” dessutom bara omkring 70 % av alla nya cancerfall. Ända ger de en klar bild av var kommitténs experter anser att huvudproblemet ligger: hos mat och tobak.

Även om cancerkommitténs bild av cancerproblemets omfattning och dess orsaker i stora drag överensstämmer med den som ges av Bachmann, Califano-rapporten, Epstein och Glasser, finns det vid närmare betraktande en viktig nyansskillnad. Fragan är: Vilka sorts miljöfaktorer är viktigast som cancerorsaker? Förenklat uttryckt kan man tala om en *livsstilsskola* och en *allmänmiljöskola*. Livsstilsskolan drar framför allt fram faktorer som livsmedel, mat och tobak i rampljus, medan allmänmiljöskolan betonar arbetsmiljöer och utsläpp i luft, vatten och mark.

Den svenska cancerkommittén har uttryckligen tagit ställning till förmån för livsstilsteorin framför allmänmiljöteorin. Vad det betyder i praktiken är inte svårt att räkna ut.

Om canceren i första hand orsakas av "livsstilen" kan cancerfrekvensen främst minskas genom att enskilda människor lägger om sina levnadsvanor. Det handlar då om att försöka få människor att följa råd av följande typ: Skaffa dig god motståndskraft genom bra kost, lämplig motion, vila. Undvik kända skadliga ämnen. Undvik tobak. Håll nere din vikt. Undvik fettrik kost. Använd fullkornsprodukter. Ät födoämnen i så naturliga tillstånd som möjligt. Undvik alkohol. Och så vidare. Om cancer däremot i första hand antas bero på miljöfaktorer blir det naturligt att ställa krav på politiska beslut om minskade utsläpp, kemikaliefria livsmedel, förbud mot cancerframkallande kemikalier i arbetslivet och liknande.

I det förra fallet handlar det om råd till enskilda människor utan några krav på samhället i stort. I det senare fallet kommer det i stället att gälla ganska omfattande förändringar i samhälls- och inte minst näringslivet.

Att det handlar om en ytterst laddad kontrovers illustrerades av reaktionen på Björn Gillbergs och Arthur Tamplins bok "Mord med statligt tillstånd" häromåret, som utgjorde en statistiskt välunderbyggd plädering för allmänmiljöteorin. Gillberg & Tamplin menade att utsläpp, vilka enskilda människor inte genom sin livsstil kan påverka, orsakar tiotusentals cancerfall. Efter något års grubblande gjorde Vetenskapsakademien den ovanliga åtgärden att utfärda en formlig bannbulla mot Gillberg & Tamplin, vilket var avsett som en dödsstöt mot en respekterad miljökämpes trovärdighet, men väl inför de flesta snarare fick skepnad av en bannbulla mot en institution, som är alltför styrd av personer som förpantat sin vetenskapliga heder genom uppdragsforskning åt miljöförstörande storindustri.

Ett annat exempel på den pyrande motsättningens djup är det faktum att cancerkommittén, trots sin försiktighet, av vissa forskare anses ha gått alldeles för långt! Det illustreras i forskningsrådsnämndens skrift "Är maten en cancerrisk?" (Källa/22). Där konfronteras några forskare med varandra mot bakgrund av cancerkommitténs påstående att 10 000 människor i Sverige får cancer p.g.a. maten varje år.

Professor Jan Åke Gustafsson erkänner att det är svårt att exakt veta vad en människa äter och att därför "de mindre optimala tekniker som just nu står till förfogande för kostvanestudier aldrig egentligen kan direkt bevisa samband mellan livsmedelskonsumtion och cancer". Han anser ändå att den sannolika risken med vissa livsmedel är så hög att cancerkommitténs slutsatser är motiverade.

I han kritiserar av professor Jan Pontén och fil.dr. Lars Ahrlund-Richter som ser som sin uppgift att varna för övertro på förändrade matvanors effekt på cancerfrekvensen; särskilt angeläget finner de det vara att krossa myter om hälsokosts positiva inverkan. Jan Pontén understryker att vetenskapen måste vara helt säker innan den ger råd. Han kritiserar de forskare som försöker "vinna lättköpta segrar genom att stödja och underblåsa diverse nya trender inom vetenskapen innan säkra belägg finns". Jan Åke Gustafsson hävdar däremot att forskare bör berätta vad de vet även om de inte har full kunskap; utvecklingen har visat att de kanske största vinsterna i kampen mot

de stora folksjukdomarna kan göras genom ökad kunskap om kostens inverkan.

Hur kan olika cancerforskare ha så helt olika inställning? Svaret är att när alla fakta är kända blir det till sist ändå alltid en fråga om värdering, "tyckande". Hur uppfattar man risken? Skall man ta den på allvar eller avfärda den? Vilken typ av risker är man beredd att ta – för egen del, och för andras? Dilemmat är klassiskt och kan i detta sammanhang formuleras så här: Vilken risk är värst – att man gör för litet och därmed vållar människor onödigt lidande eller att man gör "för mycket" och därmed vållar produktionen onödiga avbräck?

Om cancerkommitténs och Jan Åke Gustafssons synsätt skulle vinna gehör skulle tobaksindustrin drabbas hårt och livsmedelsindustrin tvingas till vissa åtgärder, dock inte särskilt genomgripande; huvudansvaret för livsmedelsförbättringar lägger ju kommittén på de enskilda individerna. Större delen av industri och näringsliv skulle inte drabbas alls.

Möjligen skulle man dock kunna säga att framgångsrikt cancerförebyggande skulle kunna drabba dem som sysslar med att bota cancer. Färre cancerfall skulle ge färre jobb till patologer och tumörbiologer.

En av de få punkter som det tycks råda enighet om mellan alla skolor är tobaksrökningens cancerframkallande inverkan. Glasser hävdar att "det enda riktiga vore givetvis att förbjuda all försäljning av cigaretter lika väl som man förbjuder försäljningen av infekterade livsmedel och dumpning av gifter i vattendrag". Cancerkommittén är inte mildare: "Rökarens risker är så stora att import och försäljning av tobaksvaror inom landet inte skulle vara tillåten om man endast såg till rent medicinska aspekter".

Trots den osedvanliga enighet beträffande tobakens cancerframkallande verkan (plus andra hälsovådliga effekter) har det inte ens på den punkten varit möjligt att få politisk majoritet för en radikal politik. Våren 1985 antog riksdagen regeringens proposition om hälso- och sjukvården (prop. 84/85:81), där också cancerkommitténs förslag behandlades. Men trots att kommittén varnar för passiv rökning avvisade regering och riksdag tanken på lagförbud mot rökning på offentliga platser av den typ som redan då fanns i Finland. Inte heller fanns det majoritet för att höja tobaksskatten till 1970 års prisnivå eftersom det skulle innebära en prishöjning per paket cigaretter med 2–3 kronor, vilket ansågs vara för mycket! Detta trots att man erkände att cigaretterpriset ligger betydligt lägre i Sverige än i övriga nordiska länder. Inte heller räckte det med hänvisning till nordiska exempel för att förmå regering och riksdag att ta itu med tobaksannonseringen. Sådant förbud har rekommenderats av världshälsoorganisationen WHO och finns i Finland, Norge och Island. Men i Sverige är det fortfarande fritt fram för att med reklam locka folk till en dålig vana, som enligt våra främsta experter leder till 5 500 nya cancerfall varje år! (Miljöpartiet har i en motion till årets riksdag lagt fram ett program för övergång till ett rökfritt Sverige där reklamförbud ingår.)

I stället för en konsekvent politik för att genomföra de radikala men fullt möjliga åtgärder som behövs för att förebygga cancer präglas svensk cancerpolitik fortfarande i allt väsentligt av den sorts stål-, strålnings- och kemoterapistrategi som Bachmann gisslade i sin bok. Ett typexempel var en storsla-

gen cancerkampanj som genomfördes för några år sedan. I cancerfondens regi ordnades insamlingar, dörrknackningar, galaföreställningar, öppna hus på sjukhus och mycket annat. Målet var, sas det, att folk skulle få klart för sig att de flesta cancerformer går att bota.

Vore det inte bättre att tala om för folk att uppemot 80 % av all cancer går att förebygga? Och ange ett program för hur det skulle gå till. 1980-talets cancerkommitté dominerades helt av företrädare för stål-, strålnings- och kemoterapiperspektivet, dvs. traditionella cancerexperter. Den egentligen ende företrädaren för ett allmänmiljöperspektiv, miljökampanjen och agronomen Peter Söderbaum, har berättat hur svårt han hade att få övriga kommittéledamöter att ta hans synpunkter på allvar. Vetenskapsakademiens dolkstöt mot Björn Gillberg visar att betydande delar av den konventionella läkarvetenskapen är fast i en statisk och post-facto-attityd, som ovevkligt kommer att leda till en ökning av cancerfrekvensen. Det är mycket möjligt att andelen fall som lindras eller t.o.m. botas kommer att öka. Men det totala lidandets galopperande ökning förhindras inte därmed, ej heller en fantastisk ökning av samhällskostnaderna.

Den s.k. folkhälsogruppen inom socialstyrelsen tillsatte 1988 en särskild arbetsgrupp för att ta fram förslag till åtgärder mot cancer och hjärt-kärlsjukdomar. Gruppen har lagt fram förslag till åtgärder mot tobaksbruket och planerar att ta upp kostens betydelse. Detta visar att det alltjämt är livsstilsperspektivet som dominerar strategin, medan allmänmiljöperspektivet hålls i skymundan.

Det är därför hög tid att tillsätta en ny cancerutredning med uppgift att föreslå radikala grepp för att hindra att den prognosticerade ökningen av cancerfrekvensen inträffar. En sådan utredning får inte domineras av yrkesgrupper som präglats av ensidigt botarperspektiv eller har intresse av fortsatt expansion av behandlingsresurser för inträffad cancer. Också grupper med kunskap om och intresse för förebyggande insatser måste beredas stor plats i ett sådant utredningsarbete.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen begär att regeringen tillsätter en cancerutredning med uppgift att lägga fram konkreta förslag för hur den prognosticerade cancerexplosionen skall kunna hejdas och vändas till en nedgång i cancerfrekvensen.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en sådan ny cancerutredning skall innehålla ett betydande inslag av företrädare för det s.k. allmänmiljöperspektivet beträffande cancerorsaker.

Stockholm den 25 januari 1990

Per Gahrton (mp)

Anita Stenberg (mp)